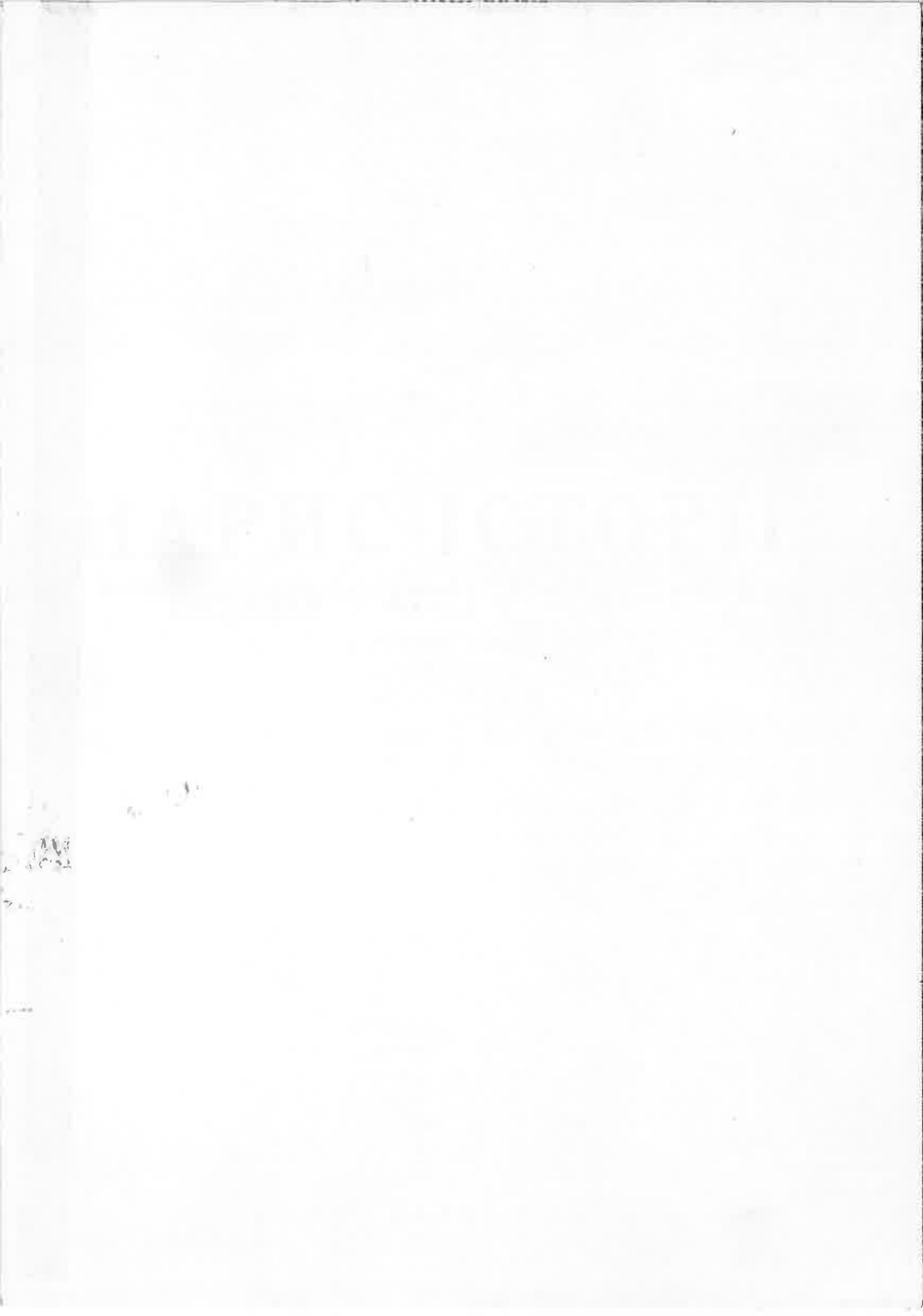

НАРИС ІСТОРІЇ

парафій УАПЦ у Франції

(1924-1947 рр.)

1954

В С Т У П

До першої світової війни (1914-1918) у Франції було до двох сот православних українців, емігрантів з Росії, здебільшого приналежних до російських політичних партій. З них може якась третина була свідомо національно й гуртувалася в "Українській Громаді", заснованій при кінці 1908 р. в Парижі. Решту становили "малороси" або "общероси", і для них, як і для перших, релігійне питання не існувало, бо були вони атеїсти-соціалісти або індиферентні, тому й потреби в якійсь окремій національній Церкві не відчували.

Під час першої війни і після неї ця українська еміграція поповнилася військовими з російського корпусу, що прибув до Франції на піддержку французькій армії. Поміж цими вояками було чимало національносвідомих старшин-українців, що підсилили Громаду. Проте це був переходовий елемент, і їхні релігійні потреби задовольняла російська православна Церква, що мала досить чисельне духовництво і кілька храмів, як у Парижі, так і на провінції.

УАПЦ-Соборноправна за Митрополита Василя Липківського (1924-1932)

Так було до 1924 року, коли до Франції приїхали на заробітки досить численні вояки армії УНР, перед тим інтерновані в Польщі. Здебільшого, вони працювали на численних фабриках в Ельзасі й Льотарингії: в Нільванж, Кяютанж, Оден-Тін, Альгранж і інших містечках на заході Франції. В Парижі, Ліоні, Тулузі, Греноблі й інших містах також поволі оселялася здебільшого українська інтелігенція, особливо після заснування "ТРИЗУБ-а" й інших Товариств, як от Бібліотека, Друкарня, та після переїзду до Парижу Головного Отамана С. В. Петлюри. Це вже була свідомо державницька еміграція, що в більшості переживала й відродження Української Православної Церкви та як вдома, так і на вигнанні в Польщі й Румунії, горнулася до своєї УАПЦ на чолі з митрополитом В. Липківським. Дехто з цих вояків приймав активну участь і в боротьбі за свою рідну Українську Церкву.

В усіх зкупченнях у Франції постали Громади, іноді з жінками й дітьми. Щодалі, то більше почали вимагати вони задоволення релігійних потреб і стреміти до закладення своєї національної, відрубної від росіян, церкви з своїм священником-українцем. В цім русі, безперечно, головну роль почав грати бувший сотник армії УНР, Петро Васильович Василів, бувший член Братства Св. Покрови в Щепорно, де під проводом о. Петра Вілона (теж інтернованого священника) діяла сильна парафія, що навіть видавала свій орган "Релігійно-Науковий Вістник" (1921-1923, вийшло 15 чисел).

В серпні 1924 р. П. В. Василів за допомогою О. Костюченка спровадив з Карпатської України о. Павла Гречинського, теж з інтернованого вояцтва УНР. Мав він добрий голос, дар проповідництва і прекрасно правив українською мовою. Родом він з Харківщини і в Харкові скінчив духовну семінарію. На вигнанні в 1923-1924 рр. студював теологію на Кирило-Методіївському факультеті чеського державного університету в Брні з благословення чеського православного єпископа Горазда. У вікську був з 1918 року і пізніше був писарем у полку Чорних Запорозьців. Народився в 1888 р., одружений був з дочкою прот. Никитюкова з Волині. 3. листопада 1924 р. о. Павло прибув до Франції. Першу відправу українською мовою у Франції відслужено було в бібліотечній залі в Омекурі.

Організація парафій на заході Франції почала швидко посуватися вперед.

Вже 1. січня 1925 р. Громади в Омекурі, Кнютанжі й Оден-ле-Тіш відбули збори і обрали Районову Церковну Раду та через уповноваженого УАПЦ на Західню Європу, Є. В. Бачинського, офіційно приєдналися до рідної Київської Церкви. В Альгранжу богослужби відбувалися в протестантському храмі, бо пастор Лео Вогтегютер дуже добре поставився до православних українців. В інших осередках протестантські пастори також давали свої церкви для українських православних богослужб. А російський священик кидав на українців анатему! Адміністрація фабрик, де працювали українці, з свого боку робила все можливе, щоб улегшити турботи священика. В містечку Шалеті, де працювала чимала кількість свідомих українців, о. Павло відправив першу літургію лише 29. листопада 1925 р., бо сюди наші варобітчани приїхали значно пізніше. Тут упорядковано було походну церкву і на пожертви вірних придбано все необхідне для богослужень. На початку 1926 р. в Шалеті організувався прекрасний церковний хор з 40 співаків, під керівництвом досвідченого диригента п. Ковгана.

За весь 1925 рік церковне життя концентрувалося майже виключно в робітничих оселях західних департаментів, Франції, і тому не було загального церковного з'їзду. В листопаді 1925 р. організувалося в Білянкурі, коло Парижу, церковне братство на чолі з Іваном Карбовським, та воно не було довговічне.

ПЕРШИЙ ЦЕРКОВНИЙ З'ЇЗД ПАРАФІЙ УАПЦ

На Великдень, 4. квітня 1926 р., в Оден-ле-Тіш (Мозель) відбувся перший український церковний з'їзд у Франції.*) Прибуло 15 делегатів від 10 громад, що диспонували 28 голосами. З'їзд обрав Церковну Раду з 5 членів на всю Францію: ген. Олександр Удовиченко з Парижу — голова, Петро Василів — секретар, Сергій Таран з Кнютанжу — скарбник і два запасних — п.п. Карбовський і Олійник. Зачитано привітання уповноваженого УАПЦ. З'їзд проголосив себе в юрисдикції УАПЦ на чужині під зверхністю Арх. Іоана Теодоровича.

Крім згаданих вище, були ще представники від Нільванжу, Ромба, Юза, Ліону й Люксембургу — дарма, що це вже не у французькій республіці. По підрахунку з'їзду на той час було зареєстровано 317 православних українців, не рахуючи Ліону, Юза, Крезю і ін., а саме: Омекур і Ромба 100 осіб, Кнютанж і Нільванж 64, Оден-ле-Тіш 63, Париж 40 і Шалет 50 осіб.

Головною турботою цього з'їзду (як і всіх інших) було — як утримати свого настоятеля, бо парафіяни ще не звикли оплачувати церковні потреби, хоч священика приймали з радістю. Церковна Рада в листі до Арх. І. Теодоровича (ч. 29 з 20. квітня 1926 р.) свідчить, що — "скрізь, де наш автокефальний священик служив богослужби рідною мовою, емігранти неначе відроджувалися до життя і підносилися на душі"... З'їзд ухвалив давати щомісячно о. Гречипкину 800 франків і додатково оплачувати переїзди. В дійсності тих засобів не було змоги регулярно збирати, і панотець змушений був йти на фізичну працю. Церковна Рада прохала Арх. І. Теодоровича присилати на потреби Церкви бодай 20 доларів місячно, та він не зміг дати такої допомоги... Навіть писав, що коли самі вірні не можуть утримати священика, то заснування парафії передчасне... Церковна Рада організувалася за статутом, ухваленим у Києві, і робила заходи до легалізації, що вдалося перевести пізніше.

Літом 1926 р. на богослужбах у всіх громадах о. Гречипкин зачитав вірним привітання від Митрополита Василя Липківського з 4. травня 1926 р. такого змісту: **)

*) Про цей З'їзд надруковано допис у газеті „Дніпро“, орган УАПЦ в Америці, в числі з 14. травня 1926 р.

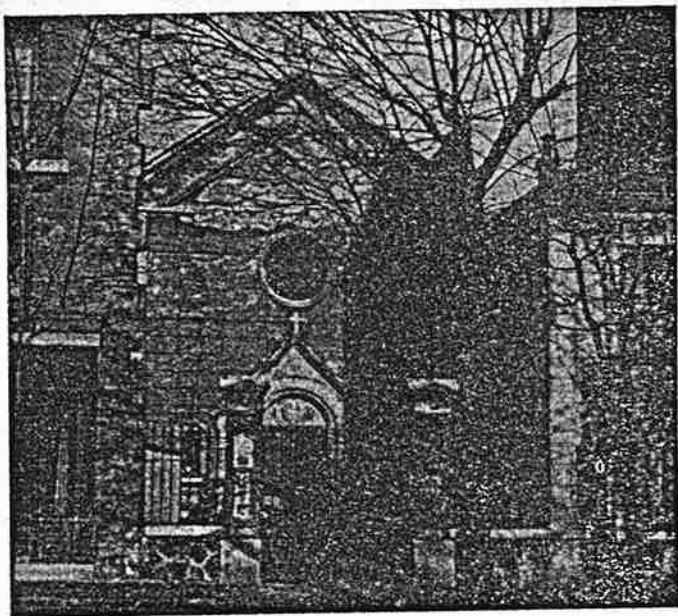
**) Це вже було друге привітання, бо перше skonфіскувала советська влада.

"Любі Брати і Сестри, діти нашої рідної Української Православної Автокефальної Церкви на терені Франції! З м. Києва, від Св. Софії Київської, посилаю щире привітання всім вам, що хоч далеко відбилися від своєї Матері, але однако-во близькі й дорогі їй.

Вітає вас Велика Громада парафіян Св. Софії, що зараз радісно святкує Великдень. Вітає вас Всеукраїнська Православна Церковна Рада, що непохитно стоїть коло керма нашої Церкви в ці тяжкі для неї часи. Я ж, як перший слуга Церкви вільного нашого народу, по всьому світі розкиданого, посилаю всім вам моє щире благословенство. Нехай же благословить Милосердний Господь всіх народів нашу рідну відроджену Церкву на терені Франції! Ой, Господи, подай же, щоб і Церкви всіх народів визволялися і утворювали своє вільне життя на Христовій волі, а не на людським поневоленні, щоб можна було і їх з почуттям щирого братерства вітати вічно радісним привітанням: Христос Воскрес! Митрополит Василь Липківський".

10. липня того ж року засновано парафію і в Парижі. Загальні Збори обрали Парафіяльну Церковну Раду в такому складі: П. Василів — голова, Добровольський — заступник, Іван Рудичів — титар, П. Наглюк — скарбник, і запасні члени: п.п. Базяк, Манилів і Марченко. Діяльність парафії почалася 19. серпня. Парафію в Ліоні засновано 19. грудня 1926 р.

Храм св. Дениса в Парижі —
осередок церковного життя парафій УАПЦ у Франції

Перед тим, у червні місяці, завдяки заходам уповноваженого УАПЦ п. 6. Бачинського, що здобув згоду Архиепископа Старо-Католицької Церкви Кеннінга з Утрехту і пароха Гальської парафії в Парижі, свящ. Х. Гуарда, — було передано в безкоштовне користування нашої паризької парафії прекрасний величний храм св. Дениса, на бульварі Бланкі, в XV дільниці. На першій православної літургії і панахиді по С. В. Петлюрі 4. липня того ж року було багато старо-католиків-французів на чолі з їхньою парафіяльною радою. Їм дуже сподобався наш об-

ряд і співи, і вони прохали дозволу приходити завжди на наші богослужби.

Тим часом у Парижі відбувся третій з'їзд українських емігрантських організацій у Франції, який ухвалив таку резолюцію: "Третій З'їзд, рахуючи організацію парафій УАПЦ у Франції надзвичайно важливою долею великої національної роботи, звертається із закликом до всіх українців і громад на терені Франції — підтримувати матеріально і морально Церковну Раду для належного утримання о. Настоятеля, а також частіше уряджувати служби Божі в укр. осередках". Одноразово З'їзд виніс догану п. Микиті Шаповалу за блюзнірське осміяння зусиль укр. еміграції в справі заснування укр. правосл. парафії, допущене ним у дописі "Враження від еміграції у Франції" ("Нова Україна" ч. 1-2, Прага). Натомість у журналі "Благовісник" (ч. 1, Женева), виданому п. Є. Бачинським, поміщено довшу статтю: "Fondation de nos paroisses en France".

ДРУГИЙ ЦЕРКОВНИЙ З'ІЗД

18. квітня 1927 р. в залі при церкві св. Дениса відбувся другий З'їзд з участю 18 делегатів від шести парафій і громад з 24 голосами***). Після молитви й відкриття З'їзд привітав уповноважений УАПЦ, п. Є. Бачинський:

"Іменем УАПЦ, як її правний уповноважений, і з доручення Митрополита В. Липківського маю честь і велику приємність побажати успіху в корисній праці, яку цей З'їзд має перевести на добро нашої відродженої Церкви і всьому укр. народові. Приємно було мені довідатися про вашу відданість рідній Церкві православної і розпочати працю в повній згоді та взаємним розумінні на благо всіх віруючих на чужині, без різниці політичних орієнтацій, бо ми всі сини однієї Батьківщини і однієї Матері Церкви Київської. То ж і її інтереси хай нам будуть превисше всього!.. Пам'ятайте, що наша УАПЦ не лише Православна і Апостольська від св. Андрія Первозваного, не лише Автокефальна, але, що найголовніше, — Соборна, тобто управляється мусить громадськи, де всі, і вірні і духовництво, однаково рівноцінні і в рівній степені складають тіло Церкви, де Голова лише Христос. Це Церква — Христова Громада вірних, що прямує до об'єднання всіх християн, всіх народів... Не силою збудуємо свою державу, а чесністю, працею і любов'ю на ґрунті нашої давньої культури і Православної Церкви наших предків. Не забуваймо і обов'язку місіонерства до наших братів, що знаходяться осторонь або в обіймах ересі і розколу папізму та московського лже-православ'я... Не забувайте, що на вашу і взагалі українську церковну діяльність тепер дивляться з увагою всі європейські Церкви, і тим ми ніби через кількості перерву здаємо іспит!.."

З'їзд одностайно обрав Є. В. Бачинського почесним головою. Голова, ген. О. Удовиченко, в своєму слові констатує добрий ґрунт серед скитальців, розпорошених по Франції, підкреслює велику відданість о. Гречинського своїй пастирській праці, не зважаючи на свій скрутний матеріальний стан, та закликає парафіян до активної діяльності.

Від паризької парафії було 10 делегатів, від Шалета — 4 з 6 голосами, від Оден-ле-Тіп — 1 делегат з 2 голосами, від Кнютанжа — 1 делегат з 3 голосами, з Омекура — 1 делегат і від Ліону 1 делегат з 2 голосами. До Президії було обрано головою п. Добровольського, заступником — Івана Рудичева і секретарем Петра Василюва. Протоколи з'їзду подають прекрасний привіт, виголошений полковником Філоновичем від управи Союзу Організацій бувших воїв Армії УНР. Відчи-

***) Про З'їзд і життя парафій у Франції була доповідь Митр. Василя на засіданні Президії ВПЦР у Києві 27. травня 1927 р.

тано лист Арх. Іоана Теодоровича... укр. народу та глибокою вірою в те, що "її місія буде підтримана і переведена в життя самим українським віруючим народом. Для того вона і організувалась, як Церква народоправна"... Лист закінчується благословенням і побажанням З'їздові успішної праці для добра УАПЦ на терені Франції. Надійшли привітання від Укр. Правосл. парафії в Подебрадах (Чехо-Словаччина), від о. П. Білона і від Княутанжської парафії.

Голова прочитав звіт діяльності парафій за 1926 р.: відбулось Божих Служб 76, охрещено дітей 20, відправлено різних Треб 34. Поступило парафіяльних внесків 6326 франків, витрачено на роз'їзди панотця 1884 фр. і на утримання настоятеля 4442 франків. Після доповіді з місць З'їзд ухвалив протест проти ворожих виступів православної російської Церкви проти УАПЦ і діяльності нашого священика. Ухвалено розподіл грошових внесків по окремих осередках, з тим, щоб було забезпечено утримання священика і конечні парафіяльні потреби. Висловлено подяку редакції тижневика "Тризуб" за щомісячну пожертву на парафію в сумі 300 франків. З'їзд розглянув і затвердив статут об'єднання парафій на терені Франції. Обрано нову Церковну Раду: ген. О. Удовиченко, секретар Василів, титар Дм. Юськевич, члени: Добровольський, Рудичів, Бапуца, Куличенко, Трохимович. До Контрольної Комісії: Базяк, Луцькевич і Мирович.

Після З'їзду Є. Бачинський виголосив реферат на тему: "Життя Укр. Правосл. Церкви за кордоном і в Україні", що був ніби доповненням подібного відчиту про УАПЦ проф. А. Лотоцького, виголошеного в Парижі в січні 1927 р.

На протязі 1927 року в храмі св. Дениса споруджено переносний іконостас за проектом інж. М. Шумицького. Коштом і заходами інж. Дмитра Юськевича придбано храмовий образ Св. Покрови, Іван Манилів пожертвував аналой і великий

II-ий Округовий З'їзд делегатів парафій УАПЦ у Франції в квітні 1927 р. Париж. Сидять (зліва направо): п.п. Вержбицький, ген. Сварика, п. Василів, ген. О. Удовиченко, Є. Бачинський, уповноважений ВПЦРади в Києві, свящ. Павло Гречишкін, полк. інж. Д. Юськевич, Добровольський. Стоять: Ів. Рудичів, Луцькевич, Світляний, Бапуца, Мирович, Лего, Куличенко, Хохун, Филонович, Чорний-Лучко. Відсутні: полк. Чміль, Трохимович, Базяк.

ставник, пані Наглюк вигалтувала гарне покривало на аналой під храмовий образ і оздобила двома рушниками. Жіночтво Оден-ле-Тіш справило Великодні ризи, вишиті на муарі. На жаль, не вдалося придбати з Волині велике напрестольне Євангеліє. При парафії існував добрий хор, спершу під управою Олексі Чехівського, потім п. Видри. 11. липня 1927 р. Є. Бачинський прислав з Женеви 9 богослужбових книг київського видання і журнал "Церква й Життя".****)

ТРЕТІЙ ЦЕРКОВНИЙ З'ЇЗД

Цей З'їзд делегатів православних парафій, розкиданих на всьому просторі Франції, відбувся 28. травня 1928 р. в присутності 23 делегатів від 4 парафій: Парижу, Ліону, Шалета й Оден-ле-Тіша та осередків — Кнютанж і Омекур. Головував ген. О. Удовиченко, секретарював П. Василів. З'їзд привітали Арх. І. Теодорович і уповноважений УАПЦ на Зах. Європу.

Архiepіскоп Іоан писав: "Скликання З'їзду свідчить, що, не дивлячись на без сумніву тяжкі обставини життя народу на еміграції, діло рідної Церкви остільки живе і дороге серцю його, що навіть в розсіянні, в тяжких умовах, діти нашого народу все ж знаходять можливості дати певні організаційні форми стремлінню об'єднання, для слідування путями Господніми, для нас встановленими. Господнє благословення нехай спочине на роботах собору, і вірую, що УАПЦ стане незгладимою печаттю єдності духа нашого народу, тої єдності, якої ніякі зовнішні обставини, які б несприятливі вони не були, розірвати не зможуть..."

Уповноважений ВПЦР просив учасників З'їзду "звернути якнайпильнішу увагу на церковне об'єднання ВСІХ православних українців у Франції без огляду на політичні їх угруповання і партійність. Вам, як елементу найбільш активному і свідомому не лише державно-політично, а й церковно-релігійно, треба піти назустріч або несвідомому, або захопленому ворожими впливами братові. Звертаю вашу увагу, що у Франції знаходяться сотки, як не тисячі, індивідуальних православних з хрещення земляків, а також досить велике число братів-уніятів, що прагнуть об'єднатися в вірі і ділі і приєднатися до УАПЦ, вже не згадуючи про досить одиниць зачарованих всякими раціоналістично-реформаторськими навчаннями, які при належній енергії з вашого боку можуть повністю повернутися на лono рідної Церкви і віро-навчання... Бо, як упустите час і нагоду, ці заблудлі душі стануть на вашім сумлінні і, можливо, приймуться їх позбутися; а то й рахуватися з ними колись, як з ідейними ворогами!.. Ще раз бажаю вам успіху, згоди й розуміння особистої відповідальності в церковнім об'єднанні. Широко й сердечно дякую за попередню діяльність, і хай Господь навчає вас до кращого".

Зазначаючи деяку інертність і відсталість у церковній діяльності через несприятливі матеріальні умови, голова З'їзду, ген. Удовиченко, сподівається, що в наступнім році все буде досягнуто. Для репрезентації нашої Церкви назовні навіявано певні стосунки з ієрархами православної Церкви інших народів, про що свідчить остання Служба Божа при співучасті грецького архієпископа Григорія, митрополита Чатаджійського. Налагоджено добрі стосунки з Церквою Старо-Католицькою, власне, з її паризькою парафією Гальської церкви. Із змістовної доповіді секретаря Церковної Ради учасники З'їзду довідалися, що матеріальне убожество примушує панотія шукати можливості емігрувати до Америки... Хоч він ще залишається у Франції, але існує небезпека, що парафії залишаться без на-

****) Про цей З'їзд була стаття і фото учасників у ж. "Тризуб" ч. 20/78, з 15. травня 1927 р., а також у журналі "La Semaine Religieuse" (Geneve) No 19 du 7 mai 1927: "L'Eglise Orthodoxe Ukrainienne en France". Ця стаття викликала велике занепокоєння в російських православних колах.

стоятеля. За минулий рік було відправлено 53 Служби Божі в різних осередках найбільше в Парижі. Членських внесків і пожертв поступило 10.603 франки, з них 200 витратила Церковна Рада, на роз'їзди священика — 2004 фр., 8399 ф передано на утримання настоятеля. Доповіді з місць виявили фізичну неможливість задовольняти церковні потреби одному священикові — треба двох, а мал

Свящ. П. Гречишкін, настоятель па
рафій УАПЦ у Франції (30.3.1928)

ріальних можливостей не вистачало й на одного. В цій вся трагедія... З доповіді делегата з Ліону виявилася цікава подробиця "братерського почуття" москалів і УАПЦ і українців взагалі. На урочисту відправу нашого панотця у вірменській церкві завше збиралося багато вірних, що не належали до укр. парафії. Коли це це довідався московський тамтешній священик, то наказав виключити з його парафії всіх, хто був присутній на українській літургії...

До Церковної Ради на 1928 рік увійшли О. Удовиченко, Петро Василів, Дорновольський, Іван Рудичів, Дмитро Юськевич і о. П. Гречишкін. До ревізійної комісії обрано пп. Луцкевича і Мировича. З'їзд ухвалив надіслати подяку і побажання Архiep. Іоану і уповноваженому УАПЦ. Священику П. Гречишкіну висловлено щиро подяку за його працю і посвяту для добра вірних та пп. Василю й Рудичеву за корисну й віддану діяльність. "Тризуб" ч. 128/129 з 17. червня 1928 і подав обширне справоздання з праці Церковного З'їзду.

Перші три роки життя укр. православних парафій у Франції скрізь на всіх Богослужбах було завжди повно віруючих, і люди щиро горнулися до церкви.

ЧЕТВЕРТИЙ ЦЕРКОВНИЙ З'ЇЗД

Цей З'їзд відбувся в тій же залі 25. травня 1929 р. при обмеженій кількості делегатів і був скоріше надзвичайний, бо церковне життя у Франції стояло тоді під загрозою виїзду священика. Делегатами від паризької парафії були Д. Юськевич, Карбовський, Луцкевич і Гмиря. Парафію в Шалеті репрезентували Вербицький і Гербанівський. Інші осередки і парафію в Ліоні репрезентували пп. П

Василів, ген. Удовиченко і о. Гречишкін. З'їзд відерив і головував голова Вищої Церковної Ради, О. Удовиченко. Головний секретар ВЦРади, п. Василів, виголосив доповідь про стан церковного життя у Франції, співдоповідь мав о. Павло. Доповідачі констатували дуже прикрий і сумний стан через байдужість громадянства і безнадійний брак фінансів.

Головна причина полягала в тому, що вся діяльність парафій концентрувалася майже виключно біля прихильників Державного Центру УНР і абсолютно закладувалася в широкі кола позапартійного і обивательського громадянства. Не дивлячись на кількаразові нагадування уповноваженого УАПЦ, Церковна Рада не знайшла в себе сил і бажання поширити свою діяльність на широкі кола загальної української еміграції, досить численної, але індивідуальної до справ Церкви. З другого боку, не дивлячись на матеріальну поміч верівників УНР, що об'єднувалися біля редакції "Тризуба", бібліотеки ім. Петлюри та Головної Ради Еміграції в Парижі, там культивувався упереджений погляд на о. Гречишкіна і на УАПЦ, як "недостатньо канонічну"; повіяло московським вітром, і Арх. Іоана Теодоровича вважали майже за "самосвята". Провід в цьому давав вельми консервативний, з погляду канонів, В. К. Прокопович, що був під впливом митр. Дениса Валединського з Польської Церкви. Так п. Прокопович волів ходити до грецької церкви, ніж до автокефальної української... Нарешті, вірні бачили, що о. Гречишкін, не маючи над собою єпископського догляду і але розуміючи устрій київської УАПЦ і її канони, іноді дозволяв собі невідповідно уділювати треби, наприклад, в шлюбах... Все це довело парафії майже до цілковитого розвалу і занепаду. Це добре знали учасники з'їзду та, не сміючи зайняти виразну позицію, борсалися в паліативах, шукаючи порятунку там, де його не можна було знайти.

Проте З'їзд ухвалив низку заходів для піднесення стану парафій. Уповноважений в листі в Женеві також давав вказівки й закликав до більшої енергійності, духовної дисципліни і благовісницької діяльності, до притягнення інших, більш відданих і відповідальних вірних. З огляду на димісію священика З'їзд обміркував різні кандидатури на настоятеля, між ними був диякон Гаврило Боголюбів з Софії та Іван Манилів з Парижу, але їх не було кому рукоположити в пресвітери УАПЦ. Ухвалено видати відозву до українського громадянства з закликом прийти на допомогу Церкві, як матеріально, так і діяльністю в житті Церкви. Цю відозву надруковано в "Тризубі" в 25. серпня 1929 р. З'їзд вислав подяки за привітання Арх. Теодоровичу, уповноваженому Є. В. Бачинському, Українському Товариству в Женеві, доктору Арсену Річинському на Волині, укр. братству ім. Цариці Небесної в Софії і редактору "Тризуба".

З доповіді о. Павла сконстатовано, що за минулий рік відбулося більше 60 Служб Божих по різних осередках православних українців. В Парижі, в храмі св. Дениса, Богослужби відбувалися регулярно щодва тижні. Статистики уділених треб не подано було в оголошенім протоколі З'їзду. Для оживлення і зміцнення церковного життя ухвалено було З'їздом заснувати спеціальний фонд, на користь якого розписати підписні листи пожертв, улаштувати кілька артистичних імпрез і організувати продаж при храмі Святих Образів і книжок духовно-релігійного змісту. До складу нової Церковної Ради увійшли: О. Удовиченко, П. Василів, Іван Манилів, Іван Карбовський, Гмиря, Дмитро Юськевич і о. Гречишкін. До ревізійної комісії п. Луцькевич і Мирович, а третього мали кооптувати. Ген. Удовиченко, закриваючи цей З'їзд, закликав учасників не падати духом. "Обставини вельми тяжкі. Мала кількість працівників, інертність загалом до церковних справ, але під час останньої визвольної збройної боротьби ми не раз залишалися майже на самоті, всіма покинуті, а проте ідея української державності не завмерла, навпаки — росте й міцніє. Так буде й із нашою УАПЦ, не завмере й ділянка нашого церковного життя у Франції".

Взагалі церковне життя у Франції в 1929 р. було тяжке: парафії не розвивалися, а нищили. Сподівалися заповідженого з Києва приїзду до Європи арх. Нестора Шараївського, що мав рукоположити священодіячів і взагалі впорядкувати церковне життя, але советська влада не дала йому дозволу на виїзд закордон. Арх. Теодорович все більше губив віру в можливість здалека налагодити церковні справи в Європі. В Парижі панувала політична склока і суперечки поміж "уенерівцями", "націоналістами", "шаповалівцями", "скоропадчиками" і іншими орієнтаціями, не згадуючи про опір "новорадянців" збоку "Союзу громадян Радянської України", що гуртувалися біля журналу "Українські Вісті" в Парижі. Це був період диференціації українського громадянства, коли ще не народилася більш менш заможніша незалежна верства еміграції.

П'ЯТИЙ ЦЕРКОВНИЙ З'ІЗД

З'їзд відбувся, як церковна нарада 9. квітня 1930 р. в Парижі за участі делегатів паризької парафії і запрошених з провінції. На жаль, протоколи цієї наради загинули, а хід її переповідаємо на підставі листування секретаря ЦРад Уповноваженим УАПЦ. Вачучи все більший занепад церковного життя і очікуючи неминучого від'їзду о. Гречишкина, Церковна Рада в лютому 1930 р. звернулася через пресу до українських священників і ієромонахів із закликом прибути в Францію для обслуговування існуючих парафій. На заклик відгукнулося троє: ієромонах Денисенко з Ковля, на Волині, і прот. Ніканор Абрамович, теж з Волині, та о. П. Маєвський з Галичини. Найбільш бажаним був о. Петро Маєвський, вихованець і духовний син митр. В. Липківського, що донедавна був настоятелем парафії на Трухановім острові в Києві і зміг виїхати з України тільки тому, що був польським громадянином, бо народився в Галичині.

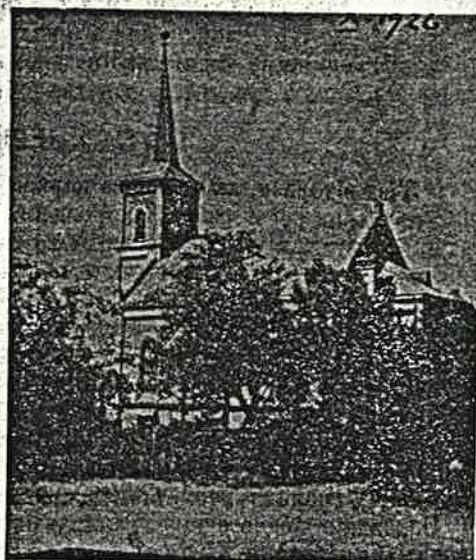
Покликання одного з цих кандидатів гальмувалося тим, що, — як висловився доповіді п. Василів, — "на наш сум і сором громадянство своїми внесками не може забезпечити нормальний церковний бюджет без сторонньої помочі". Чинний УНР, що давали цю "сторонню" поміч, заявляли, що більше давати не можуть... І К. Прокопович навіть був ображений, що Церковна Рада не величає його і уряд належним титулом, а в церкві молитву за Отчизну священник проказує богзна, бо не згадує "пресвітлий уряд і голову держави"... На цьому ж ґрунті

Первосвяtitель УАПЦ Архiep. Василь Липківський, митрополи Київський і всієї України та його наступник — митроп. Миколой Борецький

вийшло непорозуміння в Голові ЦРади з отцем Гречипшиким. В результаті цього паризька парафія два місяці не мала Богослужб і навіть Великодньої відправи. Прийшлося ходити до румунської церкви, де дихали неприязністю до українців. До всього Рада Гальської церкви, якій належав храв св. Дениса, запитувала, чи будуть далі відправлятися Богослужби, бо в протинному разі віддадуть церкву росіянам. Проте церкви не відбирали, бо їх єпископ дуже добре ставився до українців.

**Протестантська церква в містечку
Оден-ле-Тіш в Лютарінгії, де відбу-
валися православні богослужби
УАПЦ в 1926 році.**

Прохання Церковної Ради, інтервенція Уповноваженого УАПЦ до пп. Прокоповича, Смалъ-Стоцького, Шульгина, Лотоцького й інших діячів УНР не дала жодних наслідків. На утримання настоятеля, хору й інші видатки потрібно було 1.800 фр. щомісяця, а прибутків надходило 350 фр. від оподаткування і 300 фр. допомоги від "Тризуба" — разом 650 фр. Отже, доля парафії залежала від 400-500 франків, яких не можна було дістати. (Члени Церковної Ради працювали безкорисно.) Виходило, що без допомоги від УНР не можна обійтися, а одержуючи її, парафія не може розвиватися, бо люди кажуть, що то "придворна" церква певної орієнтації... На цій Нараді обрано нову ЦРаду на чолі з полк. Д. Юськевичем.

Наскільки в 1930 р. церковні відносини в Парижі були ненормальні, свідчить те, що панакхиду по С. В. Петлюрі правив *грецький* священник. Парафіяни були дуже обурені цим і заповіли на цвинтарі другу панакхиду, яку прекрасно відправив отець Парко в хором при великій кількості вірних.

Увесь 1930 рік минув у пошукуванні настоятеля і в ще більш тяжкому добуванні засобів. Нарешті стало ясно, що такий стан тривати довго не може.

ЩОСТИЙ ЦЕРКОВНИЙ З'ЇЗД

Учасниками цього З'їзду, що відбувся в Парижі 25. травня 1931 року в залі храму св. Дениса, були майже ті самі церковно-громадські діячі. Панував угодницький дух по лінії "найменшого опору", тобто до виконання директив чинників УНР, що давали засоби і були проти покликання на настоятельство о. Петра Мавського. Головна Емігрантська Рада під проводом п. Шумицького і за порозумінням з головою Церковної Ради п. Удовиченком та його наступником п. Д. Юськевичем, не дивлячись на опозицію, звернулася до свящ. Ніканора Абрамовича з

Польської Автокефальної православної Церкви на Волині, людини висхожосвітчної і достойної, але великого противника Київської УАПЦ. Він, як і численні діячі УНР, не хотів коритися канонічно Архiep. І. Теодоровичу і не признавав підлеглости французьких парафій митроп. В. Липківському чи його наступнику, митроп. М. Борецькому. Для утримання такого кандидата тоді вже знайшлися гроші! Та з цього нічого не вийшло, бо довідавшись, в яких матеріальних умовах мусів би працювати, свящ. Н. Абрамович відмовився з причин хвороби горла... Отже, З'їзд мусів спинитися на кандидатурі о. П. Маєвського.

З'їздові прислав своє благословення Архiep. Теодорович, а п. Є. В. Бачинський листовний привіт. Як легальний адміністратор парафій УАПЦ в Європі, підтверджений Київським Собором в 1927 році, де він був соборно обраний кандидатом на єпископське служіння, п. Є. В. Бачинський радив не гаючись поклукати о. П. Маєвського, людину певну, енергійну і віддану Укр. Правосл. Церкві, до того ж його благословляв на це служіння митроп. В. Липківський і на той час урядуючий митроп. Іоан Павловський. З'їзд це й ухвалив одноголосно.

Обрано було Церковну Раду з таких осіб: голова — Д. Юськевич, секретар — П. Василів, скарбник — Наглюк, староста — Гмиря і члени: Манилів, Олійник і Карбовський. З'їзд висловив подяку п. В. К. Прокоповичу за згоду уділяти з засобів УНР 700 франків щомісячно на утримання священика. (Помогло особисте побачення з п. Є. В. Бачинським.)

Та доки тяглися ці переговори й наради, о. П. Маєвський одержав візу до Канади на парафію у Вінніпег. В липні місяці він був проїздом у Парижі, де його поінформовано про становище парафій у Франції, (зрештою, він був у курсі справ, листуючися з п. Бачинським), але вже не міг прийняти на себе тягарю праці для добра УАПЦ тут.

Отак в непевності минув 1931 рік, коли о. Гречинькин в міру можливості міг не дуже регулярно обслуговувати вірних. На початку 1932 р. він змушений був виїхати з Франції, і так після 5 років скінчилося його служіння вірним УАПЦ у Франції. Для православних українців у Франції почався *другий період*.

ДРУГИЙ ПЕРІОД ПІДЛЕГЛІСТЬ ПОЛЬСЬКІЙ ПРАВОСЛАВНІЙ ЦЕРКВІ МИТР. ДІОНІСІЯ (1933-1946)

З виїздом о. Гречинькина з Парижу православне церковне життя у Франції цілком завмерло. Тоді Головна Рада Еміграційних Організацій під проводом В. К. Прокоповича і чинників УНР спровадила в кінці грудня 1932 р. з благословення митроп. Діонісія Валединського з Варшави його юрисдикції прот. Іларіона Бриндзана з Рівного на Волині, бувшого катехита української гімназії в таборі Каліш, родом буковинця, людину даровиту, музичну й освічену, але світського характеру, без жодного нахилу до благовісництва серед емігрантських мас українців. Це був типовий зразок священика посольства і тим дуже сподобався В. Прокоповичу, як голові ради міністрів УНР. Він зовсім не цікавився життям своїх парафій, особливо бідних, ніколи до них не ходив. Носив ряси з едзабу і був світський у товаристві. В додаток о. Бриндзан був ще й добрий інтриган. В цей період у Франції не існувало жодної православної Церковної Ради.

Коли Париж зайняли німецькі війська, о. Бриндзан, як спритна людина, знаючи добре німецьку мову, увійшов у стосунки з німецьким командуванням і став довіреною особою для українців, що там залишилися. За дозволом німців він організував Укр. Допомоговий Комітет у Парижі. На початку вересня 1940 р. Укр. Червоний Хрест з Женеві переслав йому для допомоги українцям певну суму

швайцарських франків, за яку ніколи не було одержано ані подяки, ані навіть підтвердження одержання.

В жовтні 1941 р. о. Бриндзан виїхав до Німеччини і мешкав кілька місяців у Берліні. Один час був інтернований, потім реабілітований і став одним з кандидатів на українського єпископа для Генерал-Губернаторства. Однак по хворобі у вересні 1943 р. переїхав знову до Парижу, де в храмі св. Дениса 7. листопада служив урочисту Літургію і панахиду за всіх українських воєнків і громадян, що загинули на війні. На тім Богослуженні були делегації від кавказців, білорусів, козаків і литовців. У Парижі він перебував аж до заключення перемир'я, виконуючи свої душпастирські обов'язки; часто хворів і нарешті помер 13. листопада 1946 р. і похований на паризькому кладовищі.

Під час окупації німцями у відсутність о. Бриндзана душпастирські обов'язки виконував там архимандрит Йосип Рибак, уповноважений Укр. Червоного Хреста на Марсель. На його перед своїм від'їздом до Берліну о. Бриндзан зробив донос комендатурі. Архимандрита заарештували і вивезли до Німеччини, де він і вмер, невідомо коли й де саме. Після смерті о. І. Бриндзана православні українці в Парижі деякий час залишалися без обслуги.

ТРЕТІЙ ПЕРІОД

УАПЦ (СИНОДАЛЬНА) МИТРОП. ПОЛІКАРПА СІКОРСЬКОГО (1947...)

Після закінчення війни, коли церковна боротьба на скитальщині в Німеччині поміж єпископами нової формації УАПЦ в синодальним укладом на зразок Польської Правосл. Церкви, до якої в більшості належали її ієрархи, була майже скінчена, — в лютому 1947 р. приїхав до Парижу єпископ Мстислав Скрипник, як екзарх УАПЦ на Західню Європу: Францію, Великобританію, Голландію, Бельгію і Швейцарію.

В листі в 3. березня 1947 р. він мені писав так: "Мої старання спроводити до Франції двох або трьох священників досі не дали бажаних наслідків, тому виконую сам усе. Матеріальне положення дуже невеселе, і приходится жити і працювати в надзвичайно примітивних умовах... Досі сяк-так вдалося впорядкувати відносини в паризькій парафії. Відбулися Загальні Збори. Два місяці тому в парафії було 48 членів, а тепер маємо 115. Тоді в парафіяльній касі було 3.000 франків, а тепер маємо 20.000 фр. і 40.000 фр. у фонді будови власної церкви".

3 нагоди 25-х роковин Всеукр Церковного Собору в Києві відбулася академія з доповіддю єпископа. Від 25. березня 1947 р. він розпочав у Парижі цикл викладів на тему "Укр. Правосл. Церква в час II. світової війни". Були заходи видавати свій орган. В Парижі єп. Мстислав видав у квітні 1947 р. прекрасний молитовник від Братства Милосердя. На видання його емігрант-промисловець п. Совонтів позичив 100.000 франків, а літом 1947 р. устаткував на власні кошти домову церкву. Але ще не вдалося спроводити священника з Німеччини. З Парижу єпископ Скрипник виїхав восени 1947 р. до Канади.

Нарешті, в 1948 р. до Парижу приїхав прот. Володимир Вишнівський, без обрання громадою вірних призначений митроп. Полікарпом Сікорським, що й сам незабаром теж переїхав до Парижу на початку 1951 р. і оселився поблизу Парижу, в Ольней сюр Буа. (Тут же й помер 22. жовтня 1953 р. — Ред.)

Що відбувалося в церковнім православнім житті у Франції за цей період набування синодальної УАПЦ, — не є в моїй компетенції. Зрештою це ще не історія, а сучасна дійсність.

Женева, 1.-2. червня 1953 року

З ЖИТТЯ УАПЦ У ФРАНЦІ В Р.Р. 1924-1932

С п о г а д и *)

В 1926 р. у Франції вже були добре організовані парафії Укр. Автокеф. Правосл. Церкви по всіх осередках, де замешкували українці. Ініціаторами й головними діячами церковного руху у Франції в той період були: Петро Васильович Олександр Удовиченко, о. Павло Гречинський і полковник Сергій Таран.

Щоб організаційно завершити життя парафій нашої Церкви, треба було створити керівний орган — Округову Церковну Раду. Для цього й було скликане на Великдень 1926 р. Перший Церковний З'їзд з представників парафій в Оверюрі, Оден-ле-Тіш, Альгранжі, Везен-Шалеті, Вілерюпті й Парижі. З'їзд пройшов у діловій атмосфері з позитивними наслідками, бо всі делегати (було їх 15 з голосами) відчували, що роблять великої ваги національне діло у Франції.

Перші кілька років наше церковне життя йшло дуже добре, навіть матеріяльно, але поволи, завдяки політичним сваркам і матеріяльним труднощам, ситуація все погіршувалася... Осередок Церкви був у Парижі, де мали, завдяки заходу Уповноваженого Є. В. Бачинського, прекрасний храм Св. Дениса. Але периферія парафій наш єдиний священник Павло Гречинський відвідував рідко, бо на те було коштів, отже і внески від них надходили все менше... Треба було ще однієї панотці, але й для одного не хватало засобів. Це було зачароване коло! Проте, наприклад, парафія в Шалеті була добре організована і численна. Парафію представляли в Округовій Раді п.п. Вержицький і Бапуца. Парафія в Оден-ле-Тіш була також добра, завдяки зусиллям сотника Калініченка. Так само парафія в Альгранжі (Льотарінгія) була не гірша, — там працював віддано сотник Галуш. Натомість парафії в Вілерюпті, Ліоні й Кресо були малодіяльні.

З самого початку було звернуто особливу увагу на церковні хори по парафіях. В Парижі першим диригентом був Олександр Чехівський, що багато зробив справі хору. Другим, теж видатним диригентом, був його брат Андрій Чехівський (тепер покійний), що zorganizував чудовий хор в 40 співаків. Було любо слухати його співи під час Богослужень, так що, казали, це правдивий соборний хор! Якій час керували хором пані Гораїнова і п. М. Ковальський. Нарешті останнім диригентом став п. Миколайчук, що дуже добре поставив хорові співи і в церкві і на церковних імпрезах для ширшого громадянства.

Крім партійних суперечок, завжди справі перешкоджала матеріяльна небезпеченість о. настоятеля. Один час він мусів навіть працювати на фабриці з великою шкодою для обслуговування парафій, потім мусів в'язати з вовни різні предмети, кофти тощо, бо не було з чого жити. Та, не дивлячись на це все, наш православний рух був сильний і свідомий, про що свідчать наші щорічні церковні Збори. Якби всі українці тоді були належно об'єднані, не було б перебоїв у парафійному житті... Ми завжди турбувалися, як знайти засоби для утримання наших священників. За поміччю я звертався до Архiep. Теодоровича в США, до окремих церковних діячів і до Уповноваженого УАПЦ, але, на жаль, без наслідків, бо той час всі мали свої клопоти.

Тоді прийшлося, рятуючи становище наших парафій, звернутися до Митрополита УНР і редактора ж. "Тризуб" в Парижі, проф. В. К. Прокоповича. Одного вечора ми мали з ним розмову в редакції, коли я прохав його рятувати парафію, очолювану о. П. Гречинським. На жаль, всі мої доводи не мали жодних наслідків. Прокопович відмовився офірувати додатково на нашу Церкву малу пенсію в 400 франків, і причиною, як він висловився, було те, що о. Гречинський "не з нами", тобто не належить до унерівців!.. В ті часи було

була згідно їхнього політичного кредо і підтримувала їх напрямом! А наша Округова УАПЦ, згідно постанови Київського Собору й національної традиції, вважала, що Церква є одна для всіх українців, не залежно від їх переконань, що вона мусить бути понад партіями і служити всім! На жаль, партикуляризм перемагав...

Зокрема в Парижі, щоб погодити всіх і притягнути малоросів та уніятів, яких тоді було досить багато, ми не згадували, як то було по таборах, на Службах Божих сакраментальної формули: "за Головного Отамана, Голову Держави, Пресвітлий Уряд, Військо і т. д.", а священник просто казав: "за УАПЦ, Український Нарід і його Державу"... Але й це не помагало. Власне, проф. Прокопович на це нарікав і не погоджувався!.. Це, м. ін., й було однією з причин, чому він не давав потрібної допомоги.

З другого боку, були в житті наших парафій і інші спокуси. Так митрополит Російської Православної Зарубежної Церкви Євлогій, що перебував у Парижі, знаючи нашу матеріальну скруту, прислав до Церковної Ради і священника своїх емісарів. Вони умовляли нас перейти під його юрисдикцію, за що він обіцяв давати утримання панотцю і Церковній Раді, залишаючи її автономною! Але ми ці пропозиції навіть не розглядали, а впрост о. Павло, як вірний син свого народу, відповів за всіх, що ми Автокефалісти, належимо до Києва і знаходимося під юрисдикцією Архієпископа в Америці, а тому жодних розмов з вами й бути не може!

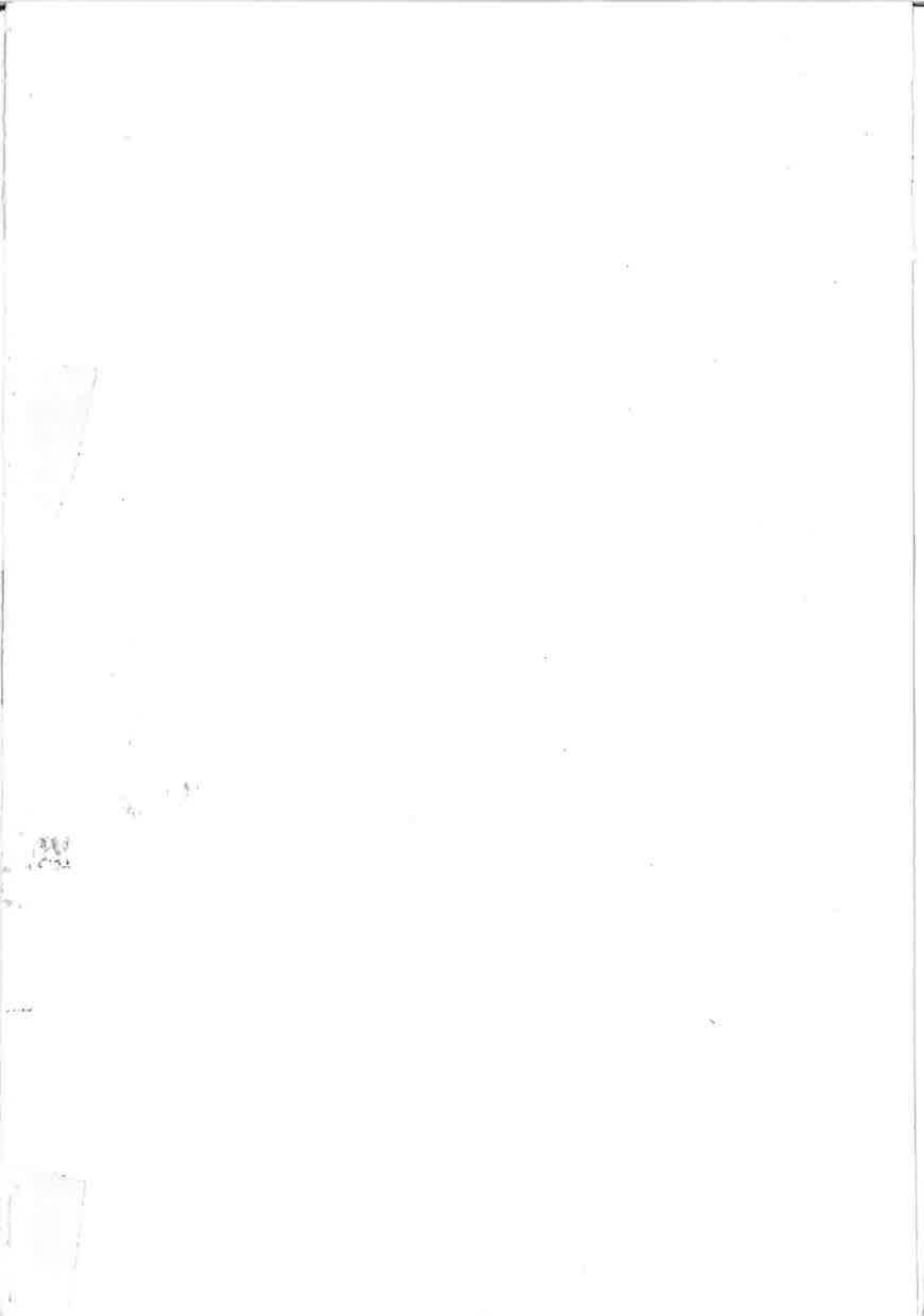
От в таких жахливих умовах, особливо в останні роки, ми всі, віддані Православній Укр. Церкві, підтримували життя наших парафій у Франції, як тільки могли — і то на протязі 7 років! І молилися за зрадницьки вбитого нашого Головного Отамана Симона Петлюру, який щиро дбав за Православну Церкву, та, на жаль, мав тоді порожні кипені...

В 1932 р. о. П. Гречишкін взяв собі відпустку на три місяці для лікування і від'їхав до родичів у Румунію. Закінчивши лікування, він мав намір повернутись у Францію до своїх парафій і написав про це листа до п. Косенка, тоді адміністратора ж. "Тризуб", але дістав відповідь, що, моляв, Ваш приїзд до Парижу небажаний! Це, очевидно, було зроблено в порозумінні з проф. Прокоповичем, який тоді вже мав цілком інші пляни щодо православної парафії в Парижі... Свідчу тут, що покійний п. Косенко не мав права так відповідати, не порадившись з Церковною Радою (мене тоді не було в Парижі), і самозванно давати таку відповідь.

Ось так був закінчений перший період церковного життя у Франції і приналежності парафій до Київської Церкви. Далі слідує вже період підлегlosti Польській Православній Церкві і її Митрополиту Діонісію Валединському та приїжджо-му в Каліша свящ. Іларіону Бриндзану.

*) Ці спогади написані були. доволітнім секретарем Округової Церковної Ради УАПЦ у Франції, п. сотником П. В. Василівим, на прохання Є. В. Вагинського, децим доповнюють розвідку "Нарис Історії парафій УАПЦ у Франції", яку ми друкували в мин. числах, а тепер видаємо окремим виданням (Ред.).

Видавництво "Православний Українець"
2710 W. Iowa St.,
Chicago 22, Ill., USA

Право на передрук застережене за Автором
Copy rights by E. de Batchinsky
May A.D. 1954